

اهمیت پارادایمی تفسیر قرآن کریم رمضان علی تبار فیروزجائی^۱

چکیده

به وجود آمدن گرایش‌های مختلف تفسیری، جنبه تاریخی دارد. اندیشه در ابتدا باید ساختاری فلسفی پیشادین‌شناخت و تبیینی داشته باشد. در تاریخ مباحث قرآنی، این نگاه پیشینی وجود ندارد. دال مرکزی در بحث اندیشه، تفکر و حتی دین‌داری، جهانی بودن، جهانی‌سازی، توحید است و پارادایم و سبک زندگی، بر اساس همین دال مرکزی شکل می‌گیرد. تا کنون، مدل ولایت اسلامی (که بخشی از جهان اسلام و حتی غیر از اسلام را تحت تأثیر قرار داده است) در قالب نرم‌افزاری، بازخوانی و به تمام جهان عرضه نشده است و این کمبود، به دلیل پیشینه تاریخی مذکور است. مفسرین، نوعاً دارای نگاه حداقلی یا نگاه سکولاری به دین بوده‌اند. تنها برخی از اندیشمندان چونان حضرت امام(ره)، نگاه حداکثری جامع و منظومه‌ای به دین داشته‌اند. ساختار پیشنهادی در دانش‌ها، شروع کردن از نگرش کلان است، در مرحله بعد، زیرساخت پارادایمی، سپس مبانی ذیل آن پارادایم شکل می‌گیرد و از مبانی و اصول نظری، به یک نظریه دست می‌یابیم. در نهایت، مدل عملیاتی شکل می‌گیرد. در این فرآیند، بین مدل عملیات و زیرساخت‌های پارادایمی، باید تعامل دوسویه‌ای باشد. این نگاه سیستمی، شاخصه‌های زیادی را در بر می‌گیرد. شاخصه‌هایی چونان به‌روز و کارآمد بودن، پاسخ‌گویی به نیازها، مبتنی بودن بر مبانی و لحاظ کردن ساختار معرفت‌شناختی. دین در یک طبقه‌بندی می‌تواند شامل نفس‌الامر دین، دین منزل (کل قرآن یک‌جا بر پیامبر نازل شده است)، دین با سبب نزول تدریجی، دین مکشوف (آنچه که برای ما بر اساس اسناد و منابع دینی مثل قرآن قابل اکتشاف است) شکل‌گیری معرفت (که این مرحله خود به دو قسم است؛ معرفت دینی و در معنای نهادی آن، دینداری آئینی) باشد.

منطق فهم دین، روش‌شناسی و منطق جامعی است که شامل تمام قواعد، اصول و مبانی، نظریه‌ها و کلان نظریه‌های مبتنی بر پارادایم تفکر شیعی می‌شود. پذیرش این منطق جامع، لوازم بسیاری دارد. با پذیرش این منطق، باید پذیرفت که علوم انسانی نیازمند تحول است. دین، یک حقیقت وجودی و نفس‌الامری است و نه معرفت. تعیین قلمرو دین، به عهده خداوند است و بشر، تنها می‌تواند این قلمرو را تبیین و تفسیر کند. حضور دین در همه عرصه‌ها، به حسب مأموریت دین است که تأثیر وجودی، شناختی، برنامه‌ای و ایدئولوژیکی دارد و همچنین در نسبت با طبیعت، تأثیر تکنولوژیکی دارد و بر تکنولوژی‌ها نیز نظارت دارد.

واژگان کلیدی: پارادایم تفسیری، معارف درون‌دینی، فلسفه دین، رویکرد تفسیری، مدل عملیاتی، روش‌شناسی.

^۱ عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.